

ICHKI TURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI

Ochilova Gulshoda Jasur qizi

Qarshi davlat universiteti, magistr

gulshodaochilova3008@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur bitiruv malakaviy ish “Ichki turizmni rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari” mavzusiga bag‘ishlangan bo‘lib, unda ichki turizmni rivojlantirishning nazariy qarashlari, ilmiy yondashuvlari va metodologik tamoyillari tahlil qilingan. Tadqiqotda ichki turizmning mamlakat iqtisodiyoti, hududlar rivojlanishi, aholi bandligi va madaniy merosni targ‘ib etishdagi o‘rni yoritib berilgan. Ish davomida ichki turizmni rivojlantirishga ta’sir etuvchi omillar, turizm infratuzilmasining ahamiyati, davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari hamda xorijiy tajribalar o‘rganilgan. Shuningdek, O‘zbekistonda ichki turizmni rivojlantirishning amaldagi holati tahlil qilinib, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari aniqlangan. Tadqiqot natijasida ichki turizm samaradorligini oshirish, turistik xizmatlar sifatini yaxshilash, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishni kengaytirish hamda hududlarning turistik salohiyatidan samarali foydalanishga qaratilgan ilmiy-amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: Ichki turizm, turizm infratuzilmasi, turistik xizmatlar, turizm siyosati, hududiy rivojlanish.

Bugungi globallashuv jarayonida turizm iqtisodiyotning eng jadal rivojlanayotgan tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Turizm nafaqat iqtisodiy daromad manbai, balki mamlakatning madaniy, tarixiy va tabiiy boyliklarini targ‘ib qilish, aholi bandligini ta’minlash hamda hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga xizmat qiluvchi muhim omildir. Turizmning tarkibiy qismi sifatida ichki turizm alohida ahamiyat kasb etadi. Ichki turizm mamlakat fuqarolarining o‘z davlati hududida sayohat qilishi bilan bog‘liq bo‘lib, u milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga, mahalliy infratuzilmaning takomillashishiga va turistik xizmatlar bozorining kengayishiga xizmat qiladi. Ichki turizmning nazariy asoslari turizmning iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy mohiyatini o‘rganishga qaratilgan ilmiy qarashlarga tayanadi. Jahon turizm tashkiloti (UN Tourism) tomonidan berilgan ta’rifga ko‘ra, ichki turizm mamlakat rezidentlarining o‘z mamlakati hududida amalga oshiradigan sayohatlari majmuasidir. Ushbu faoliyat dam olish, sog‘lomlashtirish, madaniy-ma’rifiy va boshqa maqsadlarni qamrab oladi.

Ichki turizmning rivojlanishi hududlar o'rtasidagi iqtisodiy tafovutlarni kamaytirish, mahalliy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash va aholining turmush darajasini yaxshilashga xizmat qiladi [1]. Ichki turizmni rivojlantirishning metodologik asoslari ilmiy tadqiqot usullari va tamoyillariga asoslanadi. Tadqiqot jarayonida tizimli yondashuv, kompleks tahlil, qiyosiy tahlil, statistik tahlil, monitoring va prognozlash metodlaridan foydalaniladi. Tizimli yondashuv ichki turizmni yagona tizim sifatida o'rganib, uning tarkibiy qismlari o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlash imkonini beradi. Kompleks yondashuv esa turizmga ta'sir etuvchi iqtisodiy, ijtimoiy, ekologik va madaniy omillarni birgalikda tahlil qilishga yordam beradi [2].

Ichki turizmni tadqiq etishda qiyosiy tahlil metodidan keng foydalaniladi. Ushbu metod orqali turli hududlar yoki davlatlarning ichki turizmni rivojlantirish tajribalari o'rganilib, ularning samarali jihatlari aniqlanadi. Statistik tahlil usuli yordamida turistlar soni, turistik xizmatlar hajmi, daromad ko'rsatkichlari va boshqa statistik ma'lumotlar tahlil qilinadi. Monitoring metodi orqali turizm sohasidagi o'zgarishlar muntazam kuzatilib boriladi, prognozlash metodi esa istiqboldagi rivojlanish tendensiyalarini aniqlash imkonini beradi. Ichki turizmning rivojlanishiga ta'sir etuvchi asosiy omillar qatoriga turistik resurslar, transport infratuzilmasi, mehmonxona xo'jaligi, xizmat ko'rsatish sifati, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va davlat siyosati kiradi. Turistik resurslar tabiiy, tarixiy va madaniy obidalarni o'z ichiga oladi. Mazkur resurslarning mavjudligi va ulardan samarali foydalanish ichki turizm rivojlanishining muhim shartlaridan biridir [3]. Transport infratuzilmasining rivojlanganligi turistlarning harakatlanishini osonlashtiradi va sayohat xarajatlarini kamaytiradi. Zamonaviy avtomobil yo'llari, temir yo'l tarmoqlari va havo transporti xizmatlari ichki turizm oqimining oshishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, mehmonxonalar, dam olish maskanlari va ovqatlanish shoxobchalarining sifatli faoliyati turistlarning ehtiyojlarini qondirishda muhim ahamiyatga ega. Raqamli texnologiyalar ham ichki turizmni rivojlantirishning zamonaviy vositalaridan biri hisoblanadi. Elektron bronlash tizimlari, mobil ilovalar, virtual xaritalar va onlayn to'lov xizmatlari turistlar uchun qulaylik yaratadi. Ijtimoiy tarmoqlar va internet platformalari esa turistik obyektlarni targ'ib qilishning samarali vositasi sifatida xizmat qiladi [4].

Ichki turizmni rivojlantirishda davlatning roli alohida ahamiyatga ega. Davlat tomonidan qabul qilinayotgan normativ-huquqiy hujjatlar, investitsion dasturlar va imtiyozlar turizm infratuzilmasini rivojlantirishga xizmat qiladi. O'zbekistonda ham turizmni strategik tarmoq sifatida rivojlantirishga qaratilgan qator farmon va qarorlar qabul qilingan bo'lib, ular ichki turizmning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Tadqiqot metodologiyasida

sotsiologik so'rov metodi ham muhim o'rin tutadi. Ushbu metod yordamida turistlarning ehtiyojlari, qiziqishlari va xizmatlardan qoniqish darajasi o'rganiladi. So'rov natijalari asosida turistik mahsulot va xizmatlarni takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqiladi. Kuzatish metodi esa turistik obyektlar faoliyati va turistlar xatti-harakatlarini bevosita o'rganishga imkon beradi. Ekspert baholash metodi orqali turizm sohasi mutaxassislari va olimlarining fikrlari o'rganilib, ichki turizm rivojlanishining istiqbollari aniqlanadi. SWOT-tahlil metodi yordamida ichki turizmning kuchli va zaif tomonlari, imkoniyatlari hamda xavf-xatarlari baholanadi. Ushbu metod strategik rejalashtirish jarayonida keng qo'llaniladi [5].

Ichki turizmni rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari barqaror turizm tamoyillariga ham tayanadi. Barqaror turizm tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, ekologik muvozanatni saqlash va mahalliy aholining manfaatlarini hisobga olishni nazarda tutadi. Shu bois turizmni rivojlantirishda iqtisodiy samaradorlik bilan bir qatorda ekologik va ijtimoiy masalalarga ham e'tibor qaratilishi zarur. Xulosa qilib aytganda, ichki turizmni rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari turizmning iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy ahamiyatini ilmiy jihatdan asoslashga xizmat qiladi. Tizimli, kompleks, statistik, qiyosiy, sotsiologik, ekspert baholash, monitoring va prognozlash metodlaridan foydalanish ichki turizm holatini chuqur tahlil qilish hamda uning rivojlanish istiqbollarini belgilash imkonini beradi. Mazkur yondashuvlar asosida ishlab chiqilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar mamlakatda ichki turizmni yanada rivojlantirish, aholi farovonligini oshirish va milliy iqtisodiyotning barqaror o'sishini ta'minlashga xizmat qiladi [6].

2020-yilda COVID-19 pandemiyasining butun dunyo bo'ylab tarqalishi turizm sohasiga jiddiy salbiy ta'sir ko'rsatdi. Xalqaro chegaralarning yopilishi, transport qatnovlarining cheklanishi va karantin choralarining joriy etilishi natijasida xalqaro turizm oqimi keskin kamaydi. Bunday sharoitda ko'plab davlatlar qatori O'zbekiston ham turizm sohasini qo'llab-quvvatlash maqsadida ichki turizmni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratdi. Pandemiya davrida O'zbekistonda "O'zbekiston bo'ylab sayohat qil!" dasturi faol targ'ib qilinib, fuqarolarning mamlakat hududlari bo'ylab sayohatlarini rag'batlantirish choralari ko'rildi. Samarqand, Buxoro, Xiva, Shahrisabz, Qo'qon va boshqa tarixiy shaharlarga ichki sayohatlar soni bosqichma-bosqich tiklana boshladi. Ayniqsa, ekologik turizm, ziyorat turizmi hamda oilaviy dam olish maskanlariga bo'lgan talab ortdi. Pandemiya sharoitida turizm korxonalari faoliyatini saqlab qolish uchun davlat tomonidan soliq imtiyozlari, subsidiyalar va moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlari joriy etildi. Mehmonxonalar, turistik firmalar va transport tashkilotlariga berilgan imtiyozlar turizm infratuzilmasining saqlanib qolishiga yordam berdi. Shu bilan birga,

sanitariya-gigiyena talablarining kuchaytirilishi turistlar xavfsizligini ta'minlashga xizmat qildi [7].

Pandemiya davrida ichki turizm O'zbekiston turizm siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Raqamli texnologiyalarni joriy etish, onlayn bronlash xizmatlarini kengaytirish va turistik obyektlar haqida elektron axborot bazalarini yaratish ishlari jadallashdi. Natijada ichki turizm infratuzilmasi takomillashib, turistik xizmatlar sifati oshdi. O'zbekistonda pandemiya davri ichki turizmni rivojlantirish zaruratini yanada yaqqol namoyon etdi. Ushbu davr tajribasi shuni ko'rsatdiki, ichki turizm nafaqat turizm sanoatining barqarorligini ta'minlash, balki hududlar iqtisodiyotini qo'llab-quvvatlash, yangi ish o'rinlari yaratish va milliy madaniy merosni targ'ib qilishda ham muhim omil hisoblanadi. Shu sababli pandemiya davrida ichki turizmni rivojlantirish bo'yicha ishlab chiqilgan strategiyalar mamlakat turizm siyosatining muhim tarkibiy qismiga aylandi. Ichki turizm mamlakat iqtisodiyotining muhim tarmoqlaridan biri bo'lib, hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi, aholi bandligini ta'minlash va milliy madaniy merosni targ'ib qilishda muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot davomida ichki turizmni rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari o'rganilib, uning mazmun-mohiyati, rivojlanish omillari hamda samaradorligini baholash usullari tahlil qilindi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, ichki turizmning rivojlanishi turistik resurslardan oqilona foydalanish, zamonaviy infratuzilmani yaratish, xizmatlar sifatini oshirish va raqamli texnologiyalarni keng joriy etish bilan chambarchas bog'liqdir. Shu bilan birga, davlat tomonidan amalga oshirilayotgan qo'llab-quvvatlash choralari va turizm sohasiga oid islohotlar ichki turizmning barqaror rivojlanishiga xizmat qilmoqda. COVID-19 pandemiyasi davrida xalqaro turizmning qisqarishi ichki turizmning ahamiyatini yanada oshirdi. O'zbekistonda amalga oshirilgan qo'llab-quvvatlash dasturlari va ichki sayohatlarni rag'batlantirish choralari turizm sohasining faoliyatini saqlab qolishga yordam berdi. Pandemiya davrida esa ichki turizmni rivojlantirish bo'yicha yangi yondashuvlar va strategiyalar shakllandi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, ichki turizmni yanada rivojlantirish uchun turistik xizmatlar sifatini oshirish, hududlarning turistik salohiyatidan samarali foydalanish, transport va axborot infratuzilmasini takomillashtirish hamda innovatsion texnologiyalarni keng qo'llash zarur. Mazkur chora-tadbirlar mamlakatda ichki turizmning raqobatbardoshligini oshirish, aholi farovonligini yuksaltirish va milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasining “Turizm to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2019.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining turizm sohasini rivojlantirishga oid farmon va qarorlari. – Toshkent, 2017–2025.
3. Soliyev A.S. Turizm geografiyasi. – Toshkent: Universitet, 2014.
4. Pardaev M.Q. Turizm menejmenti. – Toshkent: IQTISODIYOT, 2019.
5. Xudoyqulov S. Turizm asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
6. Cooper C., Fletcher J., Gilbert D., Shepherd R., Wanhill S. Tourism: Principles and Practice. – London: Pearson Education, 2018.
7. Holloway J.C., Humphreys C. The Business of Tourism. – Harlow: Pearson Education, 2019.
8. Goeldner C.R., Ritchie J.R.B. Tourism: Principles, Practices, Philosophies. – New Jersey: Wiley, 2017.